

Yaşlı Bireylere Psikolojik Yardım Vermeye İlişkin Psikolojik Danışman Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi

Gülşah Yıldırım¹, Ercan Kocayörük²

¹ Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye,
gulsah.yildirim@comu.edu.tr

² Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye,
kocayoruk@comu.edu.tr

Sorumlu Yazar: Gülşah Yıldırım

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Kaynak Gösterimi: Yıldırım, G., & Kocayörük, E. (2023). Yaşlı bireylere psikolojik yardım vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 19(2), 409-427. doi: <https://doi.org/10.17244/eku.1311048>

Etik Not: Araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Bu araştırma için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır (Tarih: 31.03.2023, Sayı: 2023/04-36).

Yazar Notu: Bu çalışma 7. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Examining The Opinions Of Psychological Counseling Candidates On Counseling With Elderly

Gülşah Yıldırım¹, Ercan Kocayörük²

¹ Department of Educational Sciences, Faculty of Education, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Turkey,
gulsah.yildirim@comu.edu.tr

² Department of Educational Sciences, Faculty of Education, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Turkey,
kocayoruk@comu.edu.tr

Corresponding Author: Gülşah Yıldırım

Article Type: Research Article

To Cite This Article: Yıldırım, G., & Kocayörük, E. (2023). Yaşlı bireylere psikolojik yardım vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 19(2), 409-427. doi: <https://doi.org/10.17244/eku.1311048>

Ethical Note: Research and publication ethics were followed. For this research, the ethical approval was obtained from the School of Graduate Studies of Çanakkale Onsekiz Mart University (Date: 31.03.2023, Number: 2023/04-36).

Author Note: The research was presented at the 7th International Congress of Eurasian Social Sciences.

Yaşlı Bireylere Psikolojik Yardım Vermeye İlişkin Psikolojik Danışman Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi

Gülşah Yıldırım¹, Ercan Kocayörük²

¹ Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye, gulsah.yildirim@comu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-9674-0307](https://orcid.org/0000-0002-9674-0307)

² Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye, kocayoruk@comu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-3655-4158](https://orcid.org/0000-0002-3655-4158)

Öz

Bu araştırmanın amacı, yaşlılara psikolojik danışma hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşlerini inceleyerek; yaşlı bireylerle psikolojik danışma alanında gerek akademik gerekse uygulama çalışmalarının geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Bunun yanı sıra eğitim fakültelerinde yer alan rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünün, yaşlı bireylere yönelik program ve ders içeriklerinde değişikliklere gidilmesi ve yeniden düzenlenmesi konusunda gerekli araştırmaların yapılması, eksikliklerin tespit edilmesi çalışmanın bir diğer amacıdır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile gerçekleştirilen bu araştırmaya 2022-2023 eğitim öğretim yılı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde öğrenim görmekte olan 8 son sınıf psikolojik danışman adayı katılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt (kriter) örnekleme ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda eğitime ve deneyime yönelik görüşler, yaşlılarla çalışmaya yönelik ilgi ve isteklilik, yaşlılarla çalışmaya yönelik sınırlı ve güçlü yönler, yaşlılarla çalışmak için sahip olunması gereken özellikler ve yaşlılarla psikolojik danışmanın önem ve gerekliliği başlıkları altında 8 temel kategori belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcılar en çok yaşlılara yönelik aldıkları eğitimin eksiliğine vurgu yapmışlardır. Çoğu katılımcı yaşlılarla çalışma konusunda istekli olurken bir kısmının bu konuda daha kararsız ve isteksiz olduğu görülmüştür. Yaşlılarla çalışmak için gerekli psikolojik danışman özelliklerine sahip olunması gerektiğini, bu alanda yeterli eğitim almalarının önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Yas, ölüm, sosyalleşme, depresyon, duyguları ifade etmede zorluk yaşama gibi konularda yaşlıların psikolojik yardıma ihtiyaç duyduklarını bildirmişlerdir. Psikolojik danışma alanının gelişimi için yaşlıların yardım almaya yönelik isteklerinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Makale Bilgisi

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, yaşlılarla psikolojik danışma, psikolojik danışman adayları

Makale Geçmişi:

Geliş: 7 Haziran 2023

Düzeltilme: 27 Eylül 2023

Kabul: 28 Eylül 2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Examining The Opinions Of Psychological Counseling Candidates On Counseling With Elderly

Abstract

The aim of this research was to examine the opinions of counselor candidates about providing psychological counseling to the elderly and to contribute to the development of both academic and practice in the field of counseling with elderly. In addition to this, another aim of the study is to make necessary researches and identify the deficiencies about making changes and reorganizing the curriculum and course content for elderly individuals in the guidance and psychological counseling department in the faculties of education. Eight fourth grade students studying at the Department of Guidance and Psychological Counseling at Çanakkale Onsekiz Mart University in the 2022-2023 academic year participated in this research, which was conducted a case study, one of the qualitative research methods. A semi-structured interview form was used in the research. The research was carried out with criterion sampling, one of the purposive sampling methods. The data of the research were analyzed by content analysis, one of the qualitative data analysis techniques. As a result of the research, 8 basic categories were determined views on

Article Info

Keywords: Old age, counselling with elderly, counsellor candidates

Article History:

Received: 7 June 2023

Revised: 27 September 2023

Accepted: 28 September 2023

Article Type: Research Article

İletişim/Contact: gulsah.yildirim@comu.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.17244/eku.1311048>

* Bu çalışma 7. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

education and experience, interest and willingness to work with the elderly, limitations and strengths towards working with the elderly, characteristics required to work with the elderly, and the importance and necessity of psychological counseling with the elderly. According to the results of the research, the participants mostly emphasized the lack of education they received for the elderly. While most of the participants were willing to work with the elderly, it was seen that some of them were more indecisive and reluctant. They stated that it is necessary to have the necessary psychological counselor qualifications to work with the elderly and it is important for them to have education in this field. They also stated that the elderly needed psychological help in issues such as grief, death, socialization, depression, and difficulties in expressing emotions. They stated that the desire of the elderly to get help should be increased for the development of psychological counseling.

Extended Summary

Introduction

Today, it is seen that most of the psychological counseling and guidance field is carried out for young and adult individuals, and psychological counseling services are provided for the problems of these individuals. Due to the aging of the world population, it seems necessary to bring up the difficulties experienced by the elderly and to work on these difficulties. Psychological counseling and guidance department is important for elderly to adapt to old age and to overcome psychological problems of old age. In addition to this, aim of the study is to make necessary researches and identify the deficiencies about making changes and reorganizing the curriculum and course content for elderly in the guidance and psychological counseling department in the faculties of education. In this context, by revealing the opinions of psychological counselor candidates about providing psychological counseling services with elderly; the aim of this research was to reach their thoughts that can contribute to the development of the field of psychological counseling with elderly.

Method

This research was conducted as a case study, one of the qualitative research methods. In the research, criterion (criteria) sampling, one of the purposeful sampling methods, was used. The study group consists of 8 people, 3 males and 5 females, studying in the Guidance and Psychological Counseling undergraduate program at Çanakkale Onsekiz Mart University. A semi-structured interview form consisting of 8 questions was used to collect data. The data were analyzed using content analysis, one of the qualitative data analysis techniques.

Results

As a result of the research, 8 basic categories were determined as views on education and experience, interest and willingness to work with the elderly, limitations and strengths for working with the elderly, qualities required to work with the elderly and the importance and necessity of psychological counseling with the elderly. The participants mostly emphasized the lack of education they received for the elderly. While most of the participants were willing to work with the elderly, it was seen that some of them were more undecided and reluctant. They stated that it is necessary to have the necessary psychological counselor qualifications to work with the elderly therefore education is important for them to work with elderly. Also, they highlighted that the elderly needed psychological help in some issues such as grief, death, socialization, depression, and difficulties in expressing emotions. They claim that the desire of the elderly to get help should be increased for the development of the field of psychological counseling.

According to the findings, all of the psychological counselor candidates expressed that the education they received for the elderly was insufficient and incomplete in terms of the content and variations of the courses. In addition, psychological counselor candidates stated that they did not have any experience of working with elderly due to their undergraduate education. In the study, it was determined that half of the counselor candidates were willing to work with elderly due to reasons such as the presence of elderly in their family members and the intense feelings of loneliness of the elderly.

In the research, counselor candidates expressed their strengths in working with elderly as being patient and unprejudiced as personal characteristics; empathy and active listening as competencies of counselor skills, and valuing and compassion for the elderly as thoughts. Counselor candidates stated their limitations were feeling insufficient, and that they felt inadequate and unwilling to work with the elderly. In the research, counselor candidates stated that the education they received was insufficient to work with elderly, they felt inadequate and unwilling to work with the elderly, and mostly elderly are cognitively weak, selfish, do not listen to anyone and complain about everything.

Counselor candidates stated that, they should have sufficient and equipped expertise to work with the elderly, and should have personal characteristics such as being patient, objective, smiling and positive. In the research, most of the counselor candidates stated that problems such as bereavement and loss of relatives, loneliness, fear of death, and old age depression are common in old age.

Participants made suggestions for educational content, academic studies, psychological counselors and elderly for the development of the field of psychological counseling with elderly. First of all, it is suggested to enrich the content and number of undergraduate and graduate education in guidance and psychological counseling. The participants suggested that various methods should be developed to increase the psychological counselors' desire to work with the elderly and stated that the psychological counselor characteristics that would contribute to working with the elderly should be adopted. Participants emphasized that increasing the willingness of elderly to receive psychological counseling would be important for the development of psychological counseling services. For this reason, they suggested supporting family participation in psychological counseling with the elderly, expanding psychological counseling institutions, especially nursing homes, and increasing their recognition.

Suggestion

- To increase the interest and willingness of psychological counseling candidates to work with elderly, experiences and practices that will provide positive contact with elderly.
- During the course planning stage of their education, the number of elective courses on specific topics such as aging, aging psychology, and psychological counseling with the elderly can be increased.
- More researches can be conducted on subjects such as the competencies, perceptions and attitudes of psychological counseling candidates towards the elderly.
- Congresses, seminars, and awareness studies can be planned to increase the recognition of the field of psychological counseling with the elderly.
- Studies can be planned to increase the desire and interest of elderly in benefiting from the field of psychological counseling.
- More comprehensive and widespread research can be conducted on issues such as identifying the psychological problems of the elderly and determining their needs.
- Trainings and seminars can be expanded so that both experts working in the field of psychological counseling and psychological counselor candidates can increase their knowledge and competencies for the elderly.
- Psychological assistance services such as group therapies with the elderly, grief counseling, psychoeducation to adapt to the retirement and old age process, psychological counseling with the elderly can be expanded with the participation of families.

Giriş

Dünya genelinde 65 yaş ile birlikte yaşlılık dönemine girildiği kabul edilmektedir (Arpacı, 2005). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise yaşlılık dönemini 65-75 yaş arası erken yaşlılık, 5-85 yaş arası orta yaşlılık, 85 ve üzeri yaşları ise ileri yaşlılık evresi olarak sınıflandırmaktadır (Tümerdem, 2006). Günümüzde son yıllarda tüm dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfus oranının gün geçtikçe arttığı görülmektedir. 2000 yılında dünya nüfusunun %6,9’u yaşlı bireylerden oluşurken, bu oranın 2025’te %10,4, 2050 yılında ise %19,3 olması beklenmektedir (Kalınkara, 2016). Türkiye’de ise yaşlı nüfus oranı 2017 yılında %8,5 iken 2022 yılında %9,9 a yükselmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’de yaşlı nüfus oranının 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir (TUİK, 2023). Sosyo-demografik süreç içerisinde tüm dünyada nüfusun yaşlanması, kaçınılmaz bir şekilde tüm ülkelerin üzerinde yoğunlaştığı bir konu olmaktadır. Bu konu aynı zamanda yaşlı nüfusun gün geçtikçe arttığı Türkiye için de geçerlidir. Yeni tip bir yaş yapısı, toplum için ciddi sosyo-ekonomik, sosyolojik ve psikolojik zorlukları ve değişimleri beraberinde getirmektedir (Levina vd., 2019).

Yaşlılık, insan ömrünün son evresi olarak kabul edilmekte ve her disiplin yaşlılığın farklı bir yönünü ele alarak bu olguya yönelik tanımlamalar yapmaktadır. DSÖ; yaşlılığı çevresel faktörlere uyum sağlama konusunda gerilemelerin yaşandığı (Ergün vd., 2001); Havighurts (1972) fiziksel çökiciliğin ve sağlıklı olma durumunun azaldığı, işlevselliğin tüm yönleriyle bozulduğu bir dönem olarak tanımlamaktadır. Başka bir tanıma göre ise yaşlılık, önlenmesi mümkün olmayan biyolojik, toplumsal, kronolojik ve psikolojik boyutlu bir gerileme sürecidir (Goldman, 1984). Tüm bu tanımlamaların yanında yaşlanmayı etkileyen dört temel neden belirlenmiştir. Bunlardan ilki, emekliliğe geçişle birlikte verimli bir işten mahrum kalmak ve pasif olmaya zorunlu olmak, ikincisi fiziksel gücün gerilemesi, üçüncüsü eğlenceden yoksun olma, yaşamda zevk veren deneyimlerden vazgeçmek ve bunlardan izole edilmek, dördüncüsü ise ölüme yaklaşıldığının bilincinde olmaktır (Dik vd., 2004). Emekliliğe geçiş ile birlikte yaşlılık döneminde yer alan bireyler sağlıklı rol geçişi yaşayabilmeleri için danışmanlık desteğine ihtiyaç duyabilmektedir (Glass & Grant, 1983). Bu noktada PDR hizmetlerinin yaşlı bireylere, yaşlılık dönemine uyum sağlama, yaşlılık dönemi hakkında bilgilendirme ve yaşlılık dönemi sorunlarını belirlenmesi konularında önemli katkıları olan bir alan olduğu bilinmektedir (Demirdiş, 2010; Kılıççı, 1988).

Browne ve Hollin’e göre (1995), yaşlanma olgusu dört boyutta incelenmektedir. 65 yaş üstü bireyler için kronolojik yaşlanma; motor becerilerin gerilemesi ve fiziksel değişime uğramasıdır. Biyolojik yaşlanma; hafıza, duygu ve öğrenme fonksiyonlarındaki değişimlerin ve buna bağlı davranış değişikliklerinin olmasıdır. Psikolojik yaşlanma; iş yaşamında ve sosyal işlerde yeteneğinin değişmesidir. Toplumsal rol, statü ve beklentilerinin değişime uğraması ise sosyal yaşlanma olarak tanımlanmaktadır. Yaşlılığın bu dört boyutunu her yaşlı birey farklı şekillerde yaşamakta ve yaşlı bireyin sosyal çevresi, kültürel yaklaşımı, yaşam tarzı, gelir durumu ve aile yapısı gibi unsurları bu sürecin yavaş veya hızlı ilerlemesine neden olmaktadır (Kalınkara, 2016). Bu dönemde üretkenliği azalan yaşlı bireyler değersizlik hissi, izolasyon, özgüven kaybı gibi birçok duygusal sorun yaşayabilmektedir (Akdemir vd., 2007). Yaşlılık döneminde yer alan bireylerin bu dönemde yaşadıkları sorunların çözümü konusunda PDR hizmetleri önem arz etmektedir (Demir-Çelebi & Yukay-Yüksel, 2014; Gladding, 2012).

Yaşlılık dönemi sorunlarının önemli bir sonucu da yaşlı nüfus oranının gün geçtikçe artmasıyla PDR hizmetlerinin önem ve gerekliliğinin ön plana çıkmasıdır (Doğan, 2000). Yaşlılık döneminde ortaya çıkan sorunların önlenmesi, bu döneme ait sorunlara müdahale edilmesi; yaşlı bireylerin daha sağlıklı bir yaşlılık süreci geçirmeleri konusunda fayda sağlayabilmektedir (Demir-Çelebi & Yukay-Yüksel, 2014). Yaşlılarla PDR alanının yaşlı bireylerin kendilerine yetebilmesini destekleme, psikolojik açıdan daha mutlu ve sağlıklı bireyler olmasına yardımcı olma konularını temel alması; yaşlı bireylerin yaşlılık dönemine uyum sağlamalarını kolaylaştırabilmektedir (Savi Çakar, 2020).

Psikolojik danışma, bireylerin duygusal, zihinsel ve sosyal açıdan sağlıklı bir yaşam sürmelerine yardımcı olmayı hedefleyen bir süreçtir (Cormier & Hackney, 2013). Yaşlı bireylerin psikolojik ihtiyaçları genellikle yaşamın farklı aşamalarında ortaya çıkan değişikliklerle ilişkilidir. Bunlar arasında umutsuzluk duygusu, pişmanlık, memnuniyetsizlik, benlik saygısı kaybı, kayıp duygusu ve kişilerarası problemler gibi zorluklar yer alabilmektedir (Stickle & Onedera, 2006). Arkadaşlarını ve yakınlarını kaybetme korkusu içerisinde olmaları ve buna bağlı keder, mutsuzluk, depresyon belirtilerini yaşamaları yaşlılarda psikolojik danışmanın gerekliliğini ön plana çıkaran yönler olabilmektedir. Yaşlı bireylerin bu ihtiyaçlarına uygun ve etkili bir şekilde yanıt verebilmek için psikolojik danışma alanına ihtiyaç duyulabilmektedir (Corey, 2008). Yaşlı bireylere daha etkin danışma hizmeti verilebilmesi için bu alanda uzmanlaşmanın önemi gün geçtikçe artan bir konu haline gelmiştir. Yaşlı bireylerin psikolojik danışma alanından yeterince yararlanabilmesi, yaşlılık dönemi psikolojik sorunlarının daha olumlu bir şekilde çözümlenmesine olanak tanımaktadır (Dixon, 2007).

Günümüzde PDR alanının büyük bir kısmının genç ve yetişkin bireylere yönelik gerçekleştiği, bu bireylerin sorunlarına yönelik psikolojik danışma hizmetlerinin verildiği görülmektedir (Ercan, 2021). Ancak, dünya nüfusunun gittikçe yaşlanması karşısında yaşlı bireylerin yaşadığı zorlukların gündeme gelmesi ve bu zorlukların üzerinde

çalışılması zorunlu bir hale gelmektedir. Yaşlı bireylerin yaşlılık dönemine uyum sağlaması, yaşlılık dönemine ait psikolojik sorunların üstesinden gelme konusunda PDR bölümü oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra eğitim fakültelerinde yer alan PDR bölümünün, yaşlı bireylere yönelik program ve ders içeriklerinde değişikliklere gidilmesi ve yeniden düzenlenmesi konusunda gerekli araştırmaların yapılması ve eksikliklerin tespit edilmesi çalışmanın bir diğer amacıdır. Bu bağlamda yaşlı bireylere psikolojik danışma hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşlerini ortaya çıkararak; yaşlı bireylerle psikolojik danışma alanının geliştirilmesine katkı sağlayabilecek verilere ulaşmak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için yaşlı bireylere psikolojik yardım hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri nelerdir? sorusuna yanıt aranmıştır. Bu temel araştırma sorusunu yanıtlayabilmek için aşağıdaki alt sorulara cevap aranmıştır:

- (1) Psikolojik danışman adaylarının, yaşlı bireylere ilişkin aldıkları eğitimler hakkındaki görüşleri nelerdir?
- (2) Psikolojik danışman adayları, yaşlı bireylere psikolojik hizmet vermeye yönelik sınırlı ve güçlü yanlarını nasıl değerlendirmektedir?
- (3) Psikolojik danışman adaylarının, yaşlı bireylere yönelik psikolojik danışma hizmetlerinin gelişimi için önerileri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum (case study) çalışması olarak yürütülmüştür. Durum çalışması var olan ortamda gerçekte nelerin olduğunu belirleme, sistematik olarak verileri toplama ve verileri analiz etme ve sonuçları ortaya çıkarma sürecidir. Ortaya çıkan sonuçlar ise, araştırılan olayın neden o şekilde gerçekleştiğinin ve ileride yapılacak çalışmalar için daha detaylı bir şekilde nelere odaklanılması gerektiğinin belirgin bir şekilde anlaşılmasıdır (Davey, 1991). Bu çalışmada da yaşlı bireylere psikolojik danışma hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri derinlemesine incelenmiştir. Tek bir analiz birimi olarak PDR lisans programında öğrenim görmekte olan son sınıf öğrencileri ele alındığı için bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır.

Araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Bu araştırma için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır (Tarih: 31.03.2023, Sayı: 2023/04-36).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada, yaşlı bireylere psikolojik danışma hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşlerini ortaya çıkarmak için amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt (kriter) örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt (kriter) örnekleme, araştırmacının çalışmaya başlamadan önce belirlediği bazı kriterler üzerinden örnekleme sürecini gerçekleştirme yöntemidir (Marshall & Rossman, 2014). Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubu Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi PDR lisans programının tüm dersleri ve uygulamaları sürecinden geçmiş olma ölçütünü sağlayan, son sınıfta öğrenim görmekte olan psikolojik danışman adaylarından oluşmaktadır. Küçük heterojen gruplarda derinlemesine analiz yapılabilmesi için çalışma grubu 3 erkek 5 kadın olmak üzere toplam 8 kişi ile sınırlandırılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada yaşlı bireylere psikolojik danışma hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşlerini ortaya çıkarmak için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın 3 ana alt problemi doğrultusunda 8 görüşme sorusundan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun hazırlanma sürecinde taslak soru olarak ilk önce 7 görüşme sorusu hazırlanmıştır. Ardından iki uzman görüşü alınarak görüşme soruları 8 soruya çıkarılmıştır. Görüşme sorularının son hali ile 1 kişi ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışması sonrasında soruların katılımcı tarafından açık bir şekilde anlaşıldığı için görüşme formunda herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek görülmediği sonucuna ulaşılmış ve görüşme formunun uygulamaya hazır olduğu görülmüştür.

Üniversitelerin 2022-2023 bahar dönemi uzaktan eğitim yolu ile gerçekleştiği için psikolojik danışman adaylarıyla görüşmeler Zoom uygulaması üzerinden görüntülü olarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde tüm katılımcılardan ses kaydı alınmasına ilişkin izin alınmıştır. 8 (sekiz) psikolojik danışma adayları ile yapılan bireysel görüşmeler 15-25 dakika arasında gerçekleşmiştir.

Araştırmanın verileri, nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi ile elde edilmiştir. Çözümlemeler veriler üzerinde çalışma, organize etme, ayrı gruplara bölme, ortaya çıkan örüntüleri inceleme ve keşfetme, bulgulara karar verme süreçlerini kapsamaktadır (Bogdan & Biklen, 1992). Analiz aşaması genellikle ön hazırlık, nitel verilerin kodlanması, temalara ulaşma, veriyi örgütleme ve nitel bulguların yorumlanması ve raporlaştırılması olarak beş aşamada yürütülmektedir (Yurdakul, 2008). Ön hazırlık aşamasında tüm görüşme verileri ses kayıtları dinlenerek yazılı hale getirilmiş olup, nitel veri seti hazırlanmıştır. Ardından çözümleme sürecinden önce tüm veri seti araştırmacılar tarafından 3 kez kesintisiz, 3 kez de aralıklı zamanlarda okunup nasıl bir gruplama yapılacağı hakkında ön izlenimlerde bulunulmuştur. Katılımcılar görüşme tarihi sırasına göre K1, K2.....,K8 kodları ile isimlendirilmiştir. Sınıflama,

kategorilere ve temalara ulaşma aşamasından önce kodlar üzerinde sürekli çalışılarak, anlamı ve derinliği en iyi karşılayan kavramlarla kodlama süreci tamamlanmıştır. Temalara ulaşma aşamasında kodlar sınıflandırılmıştır.

Temaların belirlenmesi aşamasında içsel homojenliği sağlamak için bir grupta yer alan veriler bir araya toplanmış, dışsal heterojenliği sağlamak için ise gruplardan ayrılan özellikler açık ve anlaşılır bir şekilde tanımlanmıştır. Veriyi örgütlenme aşamasında içsel homojenlik ve dışsal heterojenlik çerçevesinde uygunluğun tekrardan incelenebilmesi için, veri çözümü Microsoft EXCEL programına aktarılmıştır. Bu sayede kodların sınıflandırılması, ortaya çıkan sınıfların altında yer alan kodların organizasyonu ve tema ve kategorilere ulaşma aşamasında kolaylaştırıcı bir uygulama sağlamıştır. Ek olarak yorumlama aşamasında alıntılar daha rahat kullanılması için katılımcıların nitel veri setinden kopyala-yapıştır kullanılarak, EXCEL'in 'açıklama ekle' işlevi ile bu hücrelere kaydedilmiştir. Nitel bulguların yorumlanması ve raporlaştırılması sürecinde alt problemlere göre kategoriler ve temalar tanımlanmıştır. Temaların altında yer alan gruplar betimlenerek, bu grupları en iyi şekilde yansıtan alıntılar kullanılarak çıkan bulgular yorumlanmıştır. Bulguların örgütlenmesinde ortaya çıkan ilişkilerde neden sonuç bağlamı kurulmuş ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Önlemleri

Araştırmanın veri toplama aracı alanyazına uygun bir şekilde hazırlanarak, veri toplama aracı ile alanyazın arasında tutarlılık sağlanması araştırmanın inandırıcılığını sağlamıştır. İç geçerliliği artırmak için görüşme formunun hazırlanma aşamasında oluşturulan matriste yer alan başlıklarla görüşme soruları arasında ilişkiler kurulmuştur. Araştırma sonuçları nitel veri setinden elde edilen alıntılarla desteklenmiştir. Araştırmanın tutarlılığını sağlamak için ise araştırmacılar verileri tarafsız ve yansız bir şekilde sunmuş, bulgular araştırmacının yorumu eklenmeden olduğu gibi raporlaştırılmış ve alıntılar ile desteklenmiştir. Ayrıca araştırma en başından beri uzman gözetiminde yapılmıştır.

Araştırmanın aktarılabilişliğini artırmak için ise araştırmanın yöntem bölümünde yer alan araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama aracının geliştirilme süreci, veri toplama süreci detaylı bir şekilde açıklanarak betimlenmiştir. Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak için ise görüşmelerin ne şekilde gerçekleştiği, nasıl kayıt altına alındığı, veri analiz sürecinin adım adım nasıl gerçekleştiği ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Veriler deşifre edildikten sonra tüm katılımcılara tekrar ulaşılmış ve onayları alınmıştır. Bunun yanı sıra araştırmacının rolü kısmı açık bir şekilde verilmiş, araştırmanın veri seti bir dosya içerisinde tutularak korunma altında saklanmıştır.

Araştırmacının Rolü

Araştırmacılar verilerin analizi aşamasında ele alınan durum ile ilgili bilgilerini, çıkarımsamalarını ve ön yargılarını dahil etmeden verileri çözümlenmiştir. Araştırmacılar yaşlı bireylerle psikolojik danışma alanının geliştirilmesi gerektiğine inanmakla birlikte araştırma süresince kendilerini tarafsız birer gözlemci olarak tanımlamışlardır. Bu doğrultuda tüm katılımcıların görüşlerini yansız bir şekilde sunmuştur. Çevrimiçi görüşmeye yönelik katılımcıların daha rahat edebilmesi için gerekli önlemler ve açıklamalar araştırmacılar tarafından detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Görüşme esnasında katılımcıların aktardıkları yorumlara yön verecek hiçbir müdahalede bulunulmamış ve araştırmacılar etik dışı davranışlarda bulunmamışlardır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın temel amacına uygun olarak PDR bölümünde öğrenim görmekte olan son sınıf psikolojik danışman adaylarından toplanan verilerin çözümlemeleri doğrultusunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1: Psikolojik Danışman Adaylarının Yaşlılara Yönelik Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Nicelik Bakımından	
Yetersiz olması	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
Özel bir dersin olmaması	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
Nitelik Bakımından	
Son ünitelerde olması	K1, K6
Genellikle demans konularının işlenmesi	K1
Yaşlılara yönelik danışma ekolünün olmaması	K2
Genellikle çocuk-ergen odaklı eğitim	K2, K3, K4, K6, K8
Genellikle yetişkin odaklı eğitim	K4, K6, K8

Göz ardı edilmiş bir alan olması	K5
Üstünkörü anlatılması	K4

Tablo 1 incelendiğinde, Psikolojik danışman adaylarının aldıkları eğitime yönelik görüşleri kategorisi nicelik ve nitelik bakımından olmak üzere iki farklı temanın ortaya çıktığı görülmüştür. Nicelik bakımından temasında yaşlılara yönelik ders sayılarının yetersiz olması ve bu alanda özel bir dersin olmaması cevaplarına ulaşılmıştır. Nitelik bakımından temasında ise yaşlılara yönelik konuların son ünitelerde olması, demans konularından bahsedilmesi, yaşlılara yönelik ekolün olmaması, genellikle çocuk-ergen odaklı, yetişkin odaklı eğitimin olması, göz ardı edilmiş alan ve üstünkörü anlatılması cevaplarına ulaşılmıştır. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ... Yaşlılık psikolojisi ile ilgili özel bir ders almadık. Daha çok çocuk-ergen biraz da yetişkin odaklı eğitim alıyoruz. Yaşlılık psikolojisi ile ilgili eğitimimiz yetersiz ... ” K8

“ ... Gelişim psikolojisi dersi dışında, genellikle yaşlılara yönelik, onlara daha çok değindiğimiz derslerin olmadığını düşünüyorum ve yetersiz buluyorum. Çok fazla değinilmiyor, üstünkörü geçiliyor. Göz ardı ediliyor. ... ” K5

“ ... Yaşlı bireylere yönelik, sadece o gruba yönelik özel bir ders almadık. Daha çok çocuk-ergenler üzerinden eğitim aldık ... ” K3

Tablo 2: Psikolojik Danışman Adaylarının Yaşlı Bireylerle Çalışma Deneyimleri

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Deneyim Varlığı	
Deneyimim yok	K1, K2, K3, K5, K7, K8
Üniversite dışında deneyim	K6
Sosyal proje deneyimi	K4

Tablo 2 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik deneyimleri kategorisinde deneyim varlığı olarak bir tema ortaya çıktığı görülmüştür. Deneyim varlığı temasında deneyimim yok, üniversite dışında deneyim, sosyal proje deneyimi cevaplarına ulaşılmıştır. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ...Eğitim hayatımda yaşlı bireylerle çalışma deneyimim olmadı. Üniversite dışında deneyimim oldu, profesyonel bir şey değildi. Deneyim edinmek için onlarla muhatap olup, öğrendiğim teknikleri kullanmaya çalıştım... ” K6

“ ... Herhangi bir deneyimim yok yaşlı bireylerle ilgili. En fazla mesleki rehberlik uygulaması dersinde orta yaşta bir bireye uygulama yaptım, yaşlı değildi... ” K5

“ ... Hiçbir deneyimim olmadı bugüne kadar... ” K7

Tablo 3: Psikolojik Danışman Adaylarının Yaşlı Bireylerle Çalışmaya Yönelik İlgi ve İsteklilikleri

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Çalışma İsteği	
İstekli	K1, K4, K6, K8
Olumlu	K2
İsteksiz	K3
Nötr	K5
Fark etmez	K7
Çalışma İsteği Görüşlerinin Nedenleri	
Ailede yaşlı bireylerin bulunması	K1, K4, K8

Eğitim eksikliğinin olması	K1, K3, K5, K8
Deneyimli olmak	K2
Deneyimsiz olmak	K5
Yetersiz hissetmek	K3
Yaşlı bireylerin yaklaşımına yönelik kaygılar	K3, K6
Yaşlıların yalnızlık duygularının baskınlığı	K1

Tablo 3 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik ilgi ve isteklilik görüşleri kategorisinde çalışma istekliliği ve çalışma istekliliği görüşlerine yönelik nedenler olarak iki farklı tema ortaya çıktığı görülmüştür. Çalışma isteği temasında istekli, olumlu, isteksiz, nötr ve fark etmez cevaplarına ulaşılmıştır. Psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışma isteği görüşlerinin nedenleri temasına bakıldığında ise ailede yaşlı bireylerin bulunması, eğitim eksikliğinin olması, deneyimli olmak, deneyimsiz olmak, yetersiz hissetmek, yaşlı bireylerin yaklaşımı ve yaşlı bireylerin yalnızlık duygularının baskınlığı faktörlerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ...Nötürüm. Deneyimim olmadığı için bilemiyorum, yorum yapamıyorum. Belki bu alanda eğitim alsaydım veya bir huzurevinde falan çalışsaydım yani deneyimim olsaydı ne istediğim hakkında yorum yapabilirdim... ” K5

“ ...Bu alan ihmal edilen bir konu. Aldığımız eğitimlerde sadece yaşlıların demans, alzheimer gibi hastalıklarını öğrendik. Kendi dedemin yaşadıklarını bildiğimden ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden bu alanda çalışmak isterdim... ” K8

“ ...İstemezdim. Aldığım eğitimler çocuk ve ergenlere yönelik daha çok. Ailem çok yaşlı ve oradan biliyorum ki yaşlılar sen toysun gibi yaklaşır, yeterli bulmazlar beni diye açıkçası istemezdim ... ” K3

“ ...Bu grubun yalnızlık duygusu ağır olduğu için aslında ben bu tarz duygularla çalışmayı isterdim. Yeterli bir eğitimimiz olabilseydi bu grupla çalışabilirdik. Bu konuya biraz duygusal yaklaşıyorum çünkü anneannem hasta, o da beni bu konuya biraz itiyor. Onda da bir yalnızlık görüyorum, tüm yaşlılarda da... ” K1

Tablo 4: Psikolojik Danışman Adaylarının Yaşlı Bireylerle Çalışmaya Yönelik Sınırlılıkları

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Eğitimsel Kaynaklı	
Eğitimsel yetersizlik	K1, K3, K4
Ders içeriklerinin azlığı	K1
Bilgi eksikliği	K5
Deneyimsizlik	K5
Bireysel Kaynaklı	
Bireysel çaba eksikliği	K1
Yetersizlik duygusu	K3, K8
Yaşlı Birey Kaynaklı	
Yaş	K2, K4, K5
Bilişsel zayıflık	K4, K6
Gizliliğe bağlı sorunlar	K4, K7
Bencil olmaları	K7
Şikayetçi olmaları	K8
Dinlemeyen tavırları	K8

Tablo 4 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik sınırlılıkları kategorisinde eğitimsel kaynaklı, bireysel kaynaklı ve yaşlı bireyler kaynaklı üç farklı tema ortaya çıktığı görülmüştür. Eğitimsel kaynaklı sınırlılıklarda yaşlılara yönelik eğitimsel yetersizlik, ders içeriklerinin azlığı, bilgi eksikliği ve deneyimsizlik cevaplarına ulaşılmıştır. Bireysel kaynaklı sınırlılıklara bakıldığında yaşlılarla çalışmak için bireysel çaba eksikliği, bu alanda yetersizlik duygusu cevaplarına ulaşılmıştır. Yaşlı bireyler kaynaklı sınırlılıklarda ise yaşlıların yaş, bilişsel zayıflık, gizliliğe bağlı sorunlar, bencil, şikayetçi ve dinlemeyen tavırları faktörlerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ... Yaşlılar çok şikayetçiler, her şeyden. Kimseyi dinlemiyorlar, cevapları önemsemiyorlar. Onlara cevap verememek beni yetersiz hissettirebilir. Dinlemiyorlar, yakınıyorlar ... ” K5

“ ... Yaşlılar kullanılan dili anlamayabilirler, çünkü yaş gereği bilişsel olarak çok zayıf durumdalar... ” K6

“ ... Bu alanda eğitimimizin şu an için yeterli olduğunu düşünmüyorum. Yaşlılar alanında psikolojik destek vermeye yönelik bir ders içeriğimiz olmadı. Bunu belki bireysel çabalarımızla aşabilirdik ama çabalamadık... ” K1

“ ... Biz gerçekten yaşlılara yönelik bir ders almadık. İkili ilişkiler, çocuklar ve ergenler için bir sürü dersimiz varken yaşlılarla ilgili herhangi bir eğitimimiz yok. İkincisi ise bizim belli ilkelerimiz var gizlilik, onam gibi. Bunlarda bir sınırlılık çünkü yaşlıların gün geçtikçe bilişsel yetileri azalıyor. Gizlilikte yaşlıların bilişsel yetileri zayıfladığı için ailelerinden, bakım verenlerinden bilgi alacağız. Gizlilik kırılabilir. Yaşlı bireyin gizlemek istediği şeyler de üçüncü kişilerin girmesinden dolayı sınırlılık oluşturur ... ” K4

Tablo 5: Psikolojik Danışman Adaylarının Yaşlı Bireylerle Çalışmaya Yönelik Güçlü Yönleri

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Kişilik Özellikler Kaynaklı	
Önyargısız tavır	K3
Sabırlı olmak	K4
Geleneksellik	K6
Muhafazakarlık	K6
Psikolojik Danışman Becerileri Kaynaklı	
İyi bir dinleyici olmak	K2, K5, K8
Temel becerilerdeki yeterlilik	K3, K4
İletişim becerisinin güçlü olması	K5
Empati kurabilmek	K5
Yaşlı Bireylere Bakış Açısı Kaynaklı	
Çalışmaya yönelik istekli olma	K1, K3
Yaşlılara değer vermek	K2
Yaşlılara merhamet etmek	K4
Toplumun bir parçası olmaları	K7

Tablo 5 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik güçlü yönleri kategorisinde kişilik özellikler kaynaklı, psikolojik danışman becerileri kaynaklı ve yaşlı bireylere bakış açısı kaynaklı üç farklı tema ortaya çıktığı görülmüştür. Kişilik özellikler kaynaklı güçlü yönlerde yaşlılara yönelik önyargısız tavır, sabırlılık, geleneksellik ve muhafazakarlık cevaplarına ulaşılmıştır. Psikolojik danışman becerileri kaynaklı güçlü yönlerde bakıldığında iyi bir dinleyici olmak, temel becerilerdeki yeterlilik, iletişim becerisinin güçlü olması ve empati kurabilmek cevaplarına ulaşılmıştır. Yaşlı bireylere bakış açısı kaynaklı güçlü yönlerde ise çalışmaya yönelik istekli olmak, yaşlılara değer vermek, yaşlılara merhamet etmek ve toplumun bir parçası olmaları faktörlerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ...Bence sabırlı oluşum. Onlara merhamet etmem ve sabırlı olmam. Bunun yanı sıra danışma için temel becerilerimin yeterli olduğunu düşünüyorum... ” K4

“ ... Yaşlı insanlarla belki de benim biraz geleneksel konuşma tarzım vardır. Yaşlı insanlara uygun biraz daha muhafazakâr stilim olduğu için onlarla daha iyi anlaşabileceğimi düşünüyorum. Onlara daha iyi hitap edebileceğimi düşünüyorum... ” K6

“ ... Güçlü yön olarak onların da insan olduğunu kabullenmem, onların topluma kazandırılması gerektiğini düşünmem olabilir. Biz nasıl bir çocuğun geleceği için bir şeyler yapıyorsak onlarda toplumun bir parçası ve onlar için de bir şeyler yapılması gerektiğine inanıyorum ... ” K7

Tablo 6: Psikolojik Danışman Adaylarının Yaşlı Bireylerle Çalışmak İçin Sahip Olması Gereken Özellikleri

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Uzmanlık Özellikleri	
Donanımlı eğitime sahip olmak	K1, K5
İleri okumalar yapmak	K1
Lisansüstü eğitim almak	K1
Bilgi sahibi olmak	K7, K8
Kişilik Özellikleri	
Sabırlı olmak	K2, K4
Objektif tavır sergilemek	K2
Otoriter olmamak	K2
Merhametli olmak	K4
Güler yüzlü olmak	K5
Pozitif tavır sergilemek	K5
Beceri Özellikleri	
Kültüre duyarlı olmak	K2
Empati kurmak	K3, K4, K5
Saygı duymak	K4
Etkin dinlemek	K5, K7, K8
İletişim kurmak	K5, K6
Koşulsuz kabul ile yaklaşmak	K7
Güvene dayalı ilişki kurmak	K4, K7

Tablo 6 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışmak için sahip olması gereken özellikler kategorisinde uzmanlık özellikleri, kişilik özellikleri, beceri özellikleri olarak üç farklı tema ortaya çıktığı görülmüştür. Uzmanlık özellikleri temasında yaşlılara yönelik donanımlı eğitime sahip olmak, ileri okumalar yapmak, lisansüstü eğitim almak ve bilgi sahibi olmak cevaplarına ulaşılmıştır. Kişilik özellikleri temasına bakıldığında yaşlılarla çalışmak için sabırlı olmak, objektif tavır sergilemek, otoriter olmamak, merhametli olmak, güler yüzlü olmak ve pozitif tavır sergilemek cevaplarına ulaşılmıştır. Beceri özellikleri temasında ise kültüre duyarlı olmak, empati kurmak, saygı duymak, etkin dinlemek, iletişim kurmak, koşulsuz kabul ile yaklaşmak ve güvene dayalı ilişki kurmak faktörlerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ... Bu dönemin özelliklerini, yaşlıların ihtiyaçlarını bilmeli. Öğüt vermeye, anlatmaya çok istekliler ve bu yüzden danışmanın etkin dinleme becerisinin yüksek olması lazım ... ” K8

“ ...Sabırlı olması lazım. Otoriter, baskıcı olmaması gerekiyor. Bunun yanında belli bir yaştan sonra maneviyata, kültüre döndükleri için danışmanın kültüre duyarlı olması lazım ... ” K2

“ ... ‘Bu yaşta sen ne gördün de bana ne diyorsun’ diyebilecekleri için bu alanı bildiğini göstermelisin. Bizim eğitilmiş olmamız, bu alanda donanımlı eğitim almamız lazım. Bu olmazsa çok aşama kaydedebileceğimizi düşünmüyorum... ” K7

Tablo 7: Yaşlı Bireylerle Psikolojik Danışmanın Önem ve Gerekliliği

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Yaşlı Bireylerin Sorunları	
Yas	K1, K4, K5
Yalnızlık duygusu	K1, K4, K6
Ölüm korkusu	K1, K4, K5, K6, K7
Başkalarının ölümü	K1, K4, K5
Duyguları ifade etmede zorluk	K2
Geçmiş yaşantıları düşünmek	K3, K8
Huzurevi korkusu	K4
Bütünlük duygusuna sahip olmaya çalışmak	K2, K8
Yaşlılık depresyonu	K5, K6
Pişmanlık duygusu	K7
Yaşlılarla Çalışmanın Önemi	
Değerli olmaları	K1
Bilgi birikimine sahip olmaları	K1
Tecrübeli olmaları	K1
Toplumun üyesi olmaları	K3
Geleceği belirleyen bir kesim olmaları	K3
Yaşlılık dönemine uyum sağlayabilmek	K4
Mevcut yaşamlarını desteklemek	K5
Sosyal olmalarını sağlamak	K6
Ölüme hazırlık sürecinde olmaları	K8

Tablo 7 incelendiğinde, yaşlı bireylerle psikolojik danışmanın önem ve gerekliliği kategorisinde yaşlı bireylerin sorunları ve yaşlılarla çalışmanın önemi olarak iki farklı tema ortaya çıktığı görülmüştür. Yaşlı bireylerin sorunları temasında yas, yalnızlık duygusu, ölüm korkusu, başkalarının ölümü, duyguları ifade etmede zorluk, geçmiş yaşantıları düşünmek, huzurevi korkusu, bütünlük duygusuna sahip olmaya çalışmak, yaşlılık depresyonu ve pişmanlık duygusu cevaplarına ulaşılmıştır. Yaşlılarla çalışmanın önemi temasına bakıldığında değerli olmaları, bilgi birikimine sahip olmaları, tecrübeli olmaları, toplumun üyesi olmaları, geleceği belirleyen bir kesim olmaları, yaşlılık dönemine uyum sağlayabilmek, mevcut yaşamı desteklemek, sosyal olmalarını sağlamak ve ölüme hazırlık sürecinde olmaları faktörlerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ... Bu yaşlarda yalnızlık duyguları çok hâkim. Duygularını ifade edebilmekte zorluk çekiyor olabilirler. Hayatının bütününe bakıp anlamlandırma aşamasındalar... ” K2

“ ...Yaşlılar geleceğimizi belirleyen bir kısım ve toplumumuzun bir üyesi bunu unutmamak lazım. Bu insanlar geçmiş yaşantılarını çok düşünüyorlar ve bu durumun sağlıklı bir şekilde üstesinden gelebilmeleri bizim elimizde... ” K3

“ ...Ölüm korkusu bu yaşlarda çok artıyor. Yaşlılık depresyonu yaşıyorlar. Sevdiklerinin çevresinin ölümünü görüyorlar. Yas yaşıyorlar. Bizler onların mevcut yaşamlarını desteklemeliyiz... ” K5

Tablo 8: Yaşlı Bireylerle Psikolojik Danışma Alanının Gelişimi İçin Öneriler

Tema-Kod İlişkisi	Katılımcılar
Eğitime Yönelik Öneriler	
Lisansüstü eğitim almak	K1
Derslere eklemek	K1, K8
Süpervizyon vermek	K1
Yeterli uzmanlar yetiştirmek	K2, K7
Psikoeğitimi yaygınlaştırmak	K2, K4
Ders içeriklerini artırmak	K3, K5
Uygulamaları artırmak	K5, K8
Psikolojik Danışmanların İstekliliklerinin Artırılmasına Yönelik Öneriler	
Gönüllü çalışmalar yapmak	K1
Prosedür işlemlerin daha az uğraştırıcı olmasını sağlamak	K1
Farkındalık çalışmaları yapmak	K2, K8
Belgesel çekimleri yapmak	K2
Danışman Özelliklerine Yönelik Öneriler	
Eşitlikçi tavır sergilemek	K7
Bakış açısını normalleştirmek	K7
Uzmanlığını hissettirmek	K7
Danışma İçeriğine Yönelik Öneriler	
Kültüre duyarlı olmak	K4, K6
Grupla psikolojik danışma yapmak	K4
Varoluşçu ekoller benimsemek	K4
Hümanist ekoller benimsemek	K4
Yas danışmanlığı yapmak	K4
Ayrı kategori olarak değerlendirmek	K6
Ekolleri ayırtmak	K6
Testleri ayırtmak	K6
Ölçekleri ayırtmak	K6
Yaşlı Bireylerin Teşvik Edilmesine Yönelik Öneriler	
Danışma hizmetini ücretsiz yapmak	K3
Aile ile katılımlarını sağlamak	K4
Huzurevlerinde danışma hizmetini artırmak	K4
Psikolojik danışma kurumlarını yaygınlaştırmak	K5, K8
Psikolojik danışma hizmetine erişim kolaylığı sağlamak	K5
Psikolojik danışma hizmetinin tanınırlığını artırmak	K8, K2
Akademiye Yönelik Öneriler	
İhtiyaç analizleri yapmak	K2
Bilimsel araştırmaları artırmak	K2, K5, K6
Literatürü zenginleştirmek	K2

Tablo 8 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle psikolojik danışma alanının gelişimi için önerileri kategorisinde eğitime yönelik öneriler, psikolojik danışmanların istekliliklerinin artırılmasına yönelik öneriler, danışman özelliklerine yönelik öneriler, danışma içeriğine yönelik öneriler, yaşlı bireylerin teşvik edilmesine yönelik öneriler ve akademik öneriler olarak altı farklı tema ortaya çıktığı görülmüştür. Eğitime yönelik öneriler temasında lisansüstü eğitim almak, derslere eklemek, süpervizyon vermek, yeterli uzmanlar yetiştirmek, psikoeğitimi yaygınlaştırmak, ders içeriklerini artırmak ve uygulamaları artırmak cevaplarına ulaşılmıştır. Psikolojik danışmanların

istekliliklerinin artırılmasına yönelik öneriler temasında gönüllü çalışmalar yapmak, prosedür işlemlerin daha az uğraştırıcı olmasını sağlamak, farkındalık çalışmaları yapmak, belgesel çekimleri yapmak cevaplarına ulaşılmıştır. Danışman özelliklerine yönelik öneriler temasında eşitlikçi tavır sergilemek, bakış açısını normalleştirmek ve uzmanlığını hissettirmek cevapları elde edilmiştir. Danışma içeriğine yönelik öneriler temasında kültüre duyarlı olmak, grupla psikolojik danışma yapmak, varoluşçu ve hümanist ekoller benimsemek, yas danışmanlığı yapmak, ayrı kategori olarak değerlendirmek, ekolleri, testleri ve ölçekleri ayırıştırmak cevaplarına ulaşılmıştır. Yaşlı bireylerin teşvik edilmesine yönelik öneriler temasında ise danışma hizmetini ücretsiz yapmak, aile ile katılımlarını sağlamak, huzurevlerinde danışma hizmetini artırmak, psikolojik danışma kurumlarını yaygınlaştırmak, psikolojik danışma hizmetine erişim kolaylığı sağlamak, psikolojik danışma hizmetinin tanınırlığını artırmak cevaplarına ulaşılmıştır. Akademiye yönelik öneriler temasında ise ihtiyaç analizleri yapmak, bilimsel araştırmaları artırmak ve literatürü zenginleştirmek cevaplarına ulaşılmıştır. Bulgulara ulaşmayı sağlayan psikolojik danışman adaylarının bazı görüşleri doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir:

“ ...Lisans derslerine yaşlılık psikolojisi ile ilgili seçmeli veya zorunlu dersler konulabilir. Yaşlılık konusu dönem içinde son ünitelere kalıyor ve atlanabiliyor. Yaşlılarla çalışan arkadaşlarım görece diğer alanlara göre çok az. O yüzden bu konu bir ders haline getirilip, süpervizyonlu bir hale getirilebilirse çok güzel olur. Bunun dışında bu alanda lisansüstü eğitim de alınması, lisansüstü derslere bu konunun eklenmesi gerekiyor. Birde gönüllülük çalışmalarının önü açılırsa, örneğin huzurevlerinde falan prosedürle evraklarla çok uğraştırıyorlar, danışmanlar yaşlılarla çalışmayı sever diye düşünüyorum... ” K1

“ ...Bizim kültürümüze uygun bir danışma stilimiz yok. Yaşlılık zamanında bu bireyler daha çok kültüre, dine bağlanıyor. Bizim yaşlılık kesimimizin kültürüne uygun ekoller geliştirilebilir, danışma şekli değiştirilebilir. Hümanist ve varoluşçu ekoller bu grup için geliştirilebilir. Huzurevlerinde grupla psikolojik danışmalar, psikoeğitim programları olabilir. Yabancı filmlerde çok güzel yapıyorlar bunlar, yaşlılar bir araya gelip paylaşımlar yapabiliyor. Kendi ülkemde böyle bir şeye rastlamadım. Bir de aileleri ile birlikte de danışmaya gidilebilir ... ” K4

“ ...Bu alanda yaşlılar için ihtiyaç analizleri yapılmalı, araştırmalar artırılmalı, literatür açığı çok fazla. Bir de bu alanda çalışma isteğinin artırılabilmesi için farkındalık çalışmaları yapılabilir, belgeseller yapılarak popüler hale getirilebilir... ” K2

Sonuç ve Tartışma

Yaşlı bireylerin psikolojik sağlığı, günümüz toplumlarında giderek önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Yaşlılık dönemi, birçok fiziksel ve sosyal değişiklikle birlikte, psikolojik açıdan da sorunların görülebildiği bir süreç olabilir. Bu nedenle, yaşlı bireylere uygun psikolojik yardım sağlamanın gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle araştırmada, yaşlı bireylere psikolojik danışma hizmeti vermeye ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri nitel bir yaklaşımla incelenmiştir. Bu bölümde, veri setinden elde edilen bulgular tartışılarak yaşlılarla PDR alanına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre psikolojik danışman adaylarının tümü yaşlılara yönelik aldıkları eğitimi derslerin içerikleri ve sayısı bakımından yetersiz ve eksik olduğu yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra psikolojik danışman adayları lisans eğitimleri kaynaklı herhangi bir şekilde yaşlı bireylerle çalışma deneyimi yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda yaşlılarla PDR alanında gerekli mesleki becerileri ve yetkinlikleri kazanabilmeleri için eğitim görmekte olan PDR öğrencilerinin yaşlılarla ilgili konuları derinlemesine incelemesi, yetişkinlik ve yaşlanma psikolojisi gibi derslerin eğitim programları içerisine yerleştirilmesi oldukça önem arz etmektedir (Siviş & Demir, 2004).

Araştırmada psikolojik danışman adaylarının yarısının aile üyeleri içerisinde yaşlı bireylerin olması, yaşlıların yalnızlık duygularının ön planda olması gibi sebeplerden dolayı yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik istekli olduğu belirlenmiştir. Ercan (2021), psikolojik danışman adayları üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada katılımcılarının tümünün mezuniyet sonrası yaşlı bireylere psikolojik yardım verme konusunda istekli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada katılımcılar deneyimsiz olmalarından dolayı yetersiz hissettiklerini, yaşlı bireylerin tutumlarından kaygılandıklarını belirterek yaşlı bireylerle çalışma konusunda bazıları nötr olduğunu, bazıının ise isteksiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatür incelendiğinde yaşlılarla çalışma konusunda da birçok farklı alan öğrencisinin de isteksiz olduğu bulunmuştur (Hweidi & Al-Obeisat, 2006; Adıbelli vd., 2013).

Araştırmada psikolojik danışman adayları yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik güçlü yönlerine ait görüşlerini belirtirken sabırlı, önyargısız kişisel özelliklerine; empati, etkin dinleme gibi psikolojik danışman becerilerinin yeterliliklerine ve yaşlılara değer verme ve merhamet etme gibi düşüncelere vurgu yaptıkları görülmüştür. Araştırmada

psikolojik danışman adayları yaşlı bireylerle çalışma sınırlılıkları olarak; aldıkları eğitimlerin yetersiz olduğunu, yaşlılarla çalışma konusunda yetersiz ve isteksiz hissettiklerini ve en çokta yaşlı bireylerin bilişsel olarak zayıf, bencil, kimseyi dinlemeyen ve her şeyden şikayetçi gibi olumsuz davranış özellikleri sergilediğini belirtmişlerdir. Araştırmanın bu sonucu psikolojik danışman adaylarının bir kısmının yaşa bağlı ayrımcılık yaptıklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Aldıkları eğitimin nitelik ve nicelik açıdan yetersizliği, yaşlılık dönemi hakkında bilgi eksikliklerinin olması, toplumsal kalıplaşmış ön yargılara sahip olma gibi durumlar psikolojik danışman adaylarının yaşlılara yönelik ayrımcılık yapmalarına neden olduğu düşünülebilir. Genç yaştaki bireylerin yaşlı bireyleri aksi, tutucu, bunak gibi nitelendirmeleri yaşlı bireyleri toplumdan ayırıştırabilmektedir (Kılıçcı, 1989). Yaşlıların ayrımcılığa uğraması ve ayrımcılık ile mücadele çabaları, bu bireylerin psikolojik sağlıklarını olumsuz etkilemektedir (Makris vd., 2015). Dolayısıyla geleceğin şekillendiricileri olarak üniversite öğrencilerinin yaşlılar hakkındaki algı ve tutumlarının ortaya çıkarılması, daha olumlu ve yapıcı bir anlayışın geliştirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması oldukça önemli ve zorunlu bir konudur (Ucun, Mersin, & Öksüz, 2015; Soyuer vd., 2010). Caskie ve diğerleri (2022), psikoloji dalında doktora yapan 311 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, yaşlı bireylerle daha fazla temas kuran öğrencilerin daha az yaşlı ayrımcılığına sahip olduklarını ve yaşlılara çalışmaya daha fazla ilgi duydukları sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada psikolojik danışman adayları yaşlı bireylerle çalışmak için yaşlılar hakkında yeterli ve donanımlı bir uzmanlığının olması, psikolojik danışman adaylarının sabırlı, objektif, güler yüzlü, pozitif olma gibi kişilik özellikleri sergilemeleri ve psikolojik danışmanlık becerilerine sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, katılımcılar iletişim becerilerinin yaşlı bireylere yönelik psikolojik yardımda kritik bir öneme sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Psikolojik danışman adayları, anlaşılır ve net bir şekilde iletişim kurmanın yaşlı bireylerin güvenini kazanmada ve danışmanlık sürecinde etkili olma konusunda önemini vurgulamışlardır. Ek olarak, yaşlı bireylerin duygusal ifadelerini doğru bir şekilde anlamak ve duygusal zorluklarına odaklanmak için aktif dinleme becerilerine vurgu yapılmıştır. Yaşlı bireylere psikolojik yardım sunarken yaşa duyarlı iletişim becerilerinin geliştirilmesi danışma sürecinden alınan verimi artırabilmektedir (Giordano, 2000).

Araştırmada psikolojik danışman adaylarının birçoğu yaşlılık döneminde yas ve yakınlarının kaybı, yalnızlık, ölüm korkusu, yaşlılık depresyonu gibi sorunların yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Baum ve Boxley (1983), yaşlanma ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, yaşlıların yaşı ilerledikçe depresif belirti düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın katılımcıları yaşlıların mevcut yaşamlarını destekleme, yaşlılık dönemine uyum sağlama ve toplum içerisinde sosyalleşmelerini destekleme, ölüm olgusu üzerinde çalışma konularında psikolojik danışma alanının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Myers ve Schwiebert (1996), yaşlı bireylerin psikolojik danışma istek ve ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, özellikle bakım evlerinde kalan ve eşini kaybetmiş yaşlı bireylerin daha fazla psikolojik yardıma ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Çiftçili ve diğerleri (2006), huzurevinde yaşayan yaşlı bireyler üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalarında çeşitli faktörler ile depresyon ilişkisini incelemiş ve yaşlı bireylerde birçok farklı depresyon olgusunun olabileceğini, bu nedenle yaşlıların psikolojilerini daha iyi anlayabilmek için depresyon taramaları yapmanın gerekliliğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın en son bulgusunda ise katılımcılar yaşlı bireylerle psikolojik danışma alanının gelişimi için eğitim içeriğine, akademik çalışmalara, psikolojik danışmanlara ve yaşlı bireylere yönelik önerilerde bulunmuştur. Önerilerin başında PDR lisans ve yüksek lisans eğitimlerinin içeriğinin ve sayısının zenginleştirilmesi yer almaktadır. Ek olarak yaşlılarla psikolojik danışma alanının gelişimi için bilimsel araştırmaların artırılması, yaşlılık literatürün zenginleştirilmesi ve yaşlıların sorunlarına yönelik ihtiyaç analizlerinin yapılması konularında akademik çalışmalara yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Emeklilik dönemi ile daha az üretken bir konuma geçen yaşlı bireylerin yaşam doyumu ve mutluluk düzeylerinin azalmasından dolayı yaşlı bireylerin rehberlik ihtiyaçlarının da belirlenmesi için araştırmaların yapılması gerekli olmaktadır (Öz, 2004). Alanyazın incelendiğinde yaşlıların yaşam doyumu gibi konular yapıldığı görülse de bu bireylerin rehberlik ihtiyaçları üzerinde oldukça az çalışmalar bulunmaktadır. Bu nedenle yaşlı bireylerin rehberlik ihtiyaçlarının belirlenmesi, PDR hizmetleri sunulurken ihtiyaçlarına uygun çalışmalar yürütülebilmesine olanak tanıyabilir (İlbay vd., 2016).

Katılımcılar psikolojik danışmanların yaşlılarla çalışma isteklerinin artırılması için çeşitli yöntemler geliştirilmesini önermişler ve yaşlı bireylerle çalışmaya katkı sağlayacak psikolojik danışman özelliklerinin benimsenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazıları yaşlılarla psikolojik danışma alanının kültüre duyarlı, grupla psikolojik danışmayı ön planda tutan, daha yaşantısal ekolleri benimseyen, yas danışmanlığı gibi alanlara odaklanan bir yapı sergilemesini önermişlerdir. Yaşlılık dönemindeki bireyler fiziksel değişim, eş ve arkadaşların ölümü, yalnızlık gibi konularda desteğe ihtiyaç duyabilmekte, bu dönemdeki yaşlı bireylerin yalnız olmadığını göreceği insanlarla olan birlikteliği ve duygularını daha iyi anlayabilmenin yolu olarak grup psikoterapileri yaşlılarla psikolojik danışma alanında önemli bir yere sahip olmaktadır (Kaygusuz & Kalkan, 2008; Mardoyan & Weis, 1981). Yaşlıların kişilerarası etkileşimlerinin artması, yalnızlık ve izolasyon sorunlarının azalması, olumlu ve yapıcı toplumsal roller geliştirmeleri gibi başlıca yaşlılık dönemi konularında, PDR alanı yaşlıların iyilik haline katkıda bulunabilmekte ve özellikle grup yaklaşımlarının olumlu sonuçları olabilmektedir (Bonhote vd., 1999; Siviş & Demir, 2004).

Katılımcılar yaşlı bireylerin psikolojik danışma alma konusunda istekliliğinin artırılmasının psikolojik danışma hizmetlerinin gelişmesi konusunda önemli olacağına vurgu yapmışlardır. Bu nedenle yaşlılarla psikolojik danışmaya aile katılımının da desteklenmesi, huzurevleri başta olmak üzere psikolojik danışma kurumlarını yaygınlaştırmak ve tanınırlığını artırmak gibi girişimlerde bulunulmasını önermişlerdir. Yaşlı bireylerin psikolojik danışma hizmeti alması için gerekli motivasyonun ve algının oluşturulması bu noktada oldukça önemli görülmektedir. Yaşlı bireylerle ilgili yapılan çalışmalarda, yaşlıların psikolojik danışma alma konusunda isteksiz olduklarını ve bu hizmetleri yeterince kullanmadıkları ortaya çıkmıştır (Chumbler vd., 2001). Higgins ve diğerleri (2008), yaptıkları çalışmada yaşlı bireylerin psikoterapiden fayda sağlayamayacak yaşta oldukları, depresyon gibi belirtilerin yaşlılık döneminin bir parçası olduğu, fiziksel semptomların psikolojik sorunların önüne geçtiği gibi toplumsal yargılardan dolayı birçok yaşlı bireyin psikolojik tedavileri araştırmak ve yardım almak konusunda çabalamadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu araştırma, son sınıfta öğrenim görmekte olan psikolojik danışman adaylarının yaşlılara psikolojik yardım vermeye ilişkin görüşlerini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak araştırmacılara, eğitimcilere, psikolojik danışmanlık alanında çalışan uzmanlara ve psikolojik danışman adaylarına şu önerilerde bulunulabilir:

- Psikolojik danışman adaylarının yaşlı bireylerle çalışmaya yönelik ilgi ve istekliliklerini artırmak için yaşlı bireylerle olumlu teması sağlayacak deneyim ve uygulamalar gerçekleştirilebilir.
- Bireyle Psikolojik Danışma Uygulaması dersi alan son sınıf öğrencilerine yaşlı bireylere danışmanlık vermeleri için teşvik edilebilir ve Süpervizyon sağlanabilir.
- Deneyim kazanabilmeleri için eğitim öğretim süreci içerisinde yer alan Topluma Hizmet Uygulaması kapsamında yaşlı bireylerin olduğu huzurevleri, yaşam merkezleri, bakım evleri gibi kurumlarla daha çok iletişim sağlanarak psikolojik danışman adayları bu kurumlara yönlendirilebilir.
- Derslerin içeriklerinde yaşlılık dönemi konusunun daha detaylı ve derinlemesine işlenebilmesi için planlamalar yapılabilir.
- Eğitim öğretim ders planlaması aşamasında yaşlılık, yaşlılık psikolojisi, yaşlılarla psikolojik danışma gibi özgün konulardaki seçmeli derslerin sayısı artırılabilir.
- Psikolojik danışman adaylarının yaşlılara yönelik yeterlilikleri, algıları ve tutumları gibi konularda daha çok araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Yaşlılarla psikolojik danışma alanının gelişimi için çeşitli araştırmalar yapılabilir.
- Yaşlılarla psikolojik danışma alanının tanınırlığını artırmak için kongreler, seminerler, farkındalık çalışmaları planlanabilir.
- Yaşlı bireylerin psikolojik danışma alanından faydalanma konusundaki istek ve ilgilerini artıracak çalışmalar planlanabilir.
- Yaşlı bireylerin psikolojik sorunlarının tespit edilmesi ve ihtiyaçlarının belirlenmesi gibi konularda daha kapsamlı ve yaygın araştırmalar yapılabilir.
- Hem psikolojik danışma alanında çalışan uzmanların hem de psikolojik danışman adaylarının yaşlılara yönelik bilgi ve yeterliliklerini artırabilmeleri için gerekli donanımı sağlayacak eğitimler, seminerler yaygınlaştırılabilir.
- Yaşlılarla grup terapileri, yas danışmanlığı, emeklilik ve yaşlılık sürecine uyum sağlamak için psiko-eğitimler, ailelerin katılımı ile yaşlılarla psikolojik danışma gibi psikolojik yardım hizmetleri yaygınlaştırılabilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

1. Yazar, kavramsallaştırma, araştırma, yöntem, analiz, yazma ve yorumlama süreçlerinde katkı sunmuştur.
2. Yazar, Düzeltme, inceleme ve danışma süreçlerinde katkı sunmuştur.

Destek ve Teşekkür

Yazarlar çalışma için herhangi bir finansal destek almamışlardır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çalışmada herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan etmişlerdir.

Kaynakça / References

- Adıbelli, D., Türkoğlu, N. & Kılıç, N. (2013). Öğrenci Hemşirelerin Yaşlılığa İlişkin Görüşleri ve Yaşlılara Karşı Tutumları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 2-8.
- Akdemir, N. Çınar, F.İ., & Görgülü, Ü. (2007). Yaşlıların algılanması ve yaşlı ayrımcılığı. *Turkish Journal of Geriatrics*, 10, 215-22.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Baum, S. K., & Boxley, R. L. (1983). Depression and old age identification. *Journal of Clinical Psychology*, 39(4), 584-590. [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(198307\)39:4<584::AID-JCLP2270390421>3.0.CO;2-3](https://doi.org/10.1002/1097-4679(198307)39:4<584::AID-JCLP2270390421>3.0.CO;2-3)
- Bonhote, K., Romano-Egan, J., & Cornwell, C. (1999). Altruism and creative expression in a long-term older adult psychotherapy group. *Issues Ment Health Nurs*. 20(6), 603-17. <https://doi.org/10.1080/016128499248394>
- Browne, K. D., & Hollin, C. R. (1995). *Life-Span Development Contemporary Psychology: An Introduction*. Edited by Hollin, C. R. London: Taylor and Francis Ltd.
- Caskie, G. I., Sutton, M. C., & Voelkner, A. R. (2022). Clinical and counseling psychology doctoral trainees' attitudes toward and interest in working with older adult clients. *Gerontology & Geriatrics Education*. 43(4), 1-15. <https://doi.org/10.1080/02701960.2022.2160978>
- Chumbler, N. R., Cody, M., & Beck, C. (2001). Mental health service use by cognitively impaired older adults. *Clinical Gerontologist*, 22(3-4), 118-122.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. (Çev: T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cormier, S., & Hackney, H. (2013). *Psikolojik danışma: Stratejiler ve müdahaleler*. (Çev: M. Özkes vd). Ankara: Pegem A Akademi.
- Çifçili, S., Yazgan, Ç. & Ünalın, P. (2006). Bir huzurevinde depresyon taraması sonuçları. *Turkish Journal of Geriatrics*, 9(3), 122-125.
- Davey, Lynn. (2009). The application of case study evaluations. (Çev: T. Gökçek). *Elementary Education Online*, 8(2), 1-3. <https://doi.org/10.7275/02g8-bb93>.
- Demir-Çelebi, Ç., & Yukay-Yüksel, M. (2014). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına bir bakış. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(2), 175-202. doi: 10.23863/kalem.2017.42
- Demirdiş, E. (2010). *Yaşlıların rehberlik ve psikolojik danışma ihtiyaçlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Dixon, A. L. (2007). Mattering in the later years: older adults, experiences of mattering to others, purpose in life, depression and wellness. *Adultspan Journal*, 6(2), 83-95. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0029.2007.tb00034.x>
- Dik, A., Yenice, Z., & Tanlı, S. (2004). Yaşlılarda evde bakım ve yaşam kalitesine katkısı. *Aktüel Tıp Dergisi*, 9(2-3): 51-53.
- Doğan, S. (2000). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberliğin durumu ve geleceğe ilişkin yönelimler. *Eğitim ve Bilim*, 25(118), 3-8. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5294>
- Ercan, L. (2021). Psikolojik danışman adaylarının yaşlılık ve yaşlılara yönelik hizmetlere yönelik görüşleri. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(35), 30-40. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.500>
- Ergün, Ö. G., Uğuz, Ş., Bozdemir, N., Saatçi, E., & Akpınar, E. (2001). Yaşlılık, depresyon ve serum kolesterol düzeyi arasındaki ilişki. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 10, 419-425.
- Giordano, J. A. (2000). Effective communication and counseling with older adults. *The International Journal of Aging and Human Development*, 51(4), 315-324. <https://doi.org/10.2190/AU9C-E2QF-RFN4-E7>

- Gladding, S. T. (2012). *Counseling: A comprehensive profession*. Pearson Higher Ed.
- Glass, J. C. & Grant, K. A. (1983). Counseling in the later years: a growing need. *The Personel and Guidance Journal*, 12, 210 – 213.
- Goldman, H. H. (1984). *General psychiatry*. Lange Medical Publications.
- Havighurts, R. J. (1972). *Developmental tasks and education*. David McKay.
- Higgins, M. B., Mcreynolds, C. J., Hogan, E., & Savickas, S. (2008). Depression and elder person: the enigma of misconceptions, stigma and treatment. *Journal of Mental Health Counseling*, 30(4), 283–296. <https://doi.org/10.17744/mehc.30.4.5176q06311813715>
- Hweidi, I. M., & Al-Obeisat, S. M. (2006). Jordanian nursing students' attitudes toward the elderly. *Nurse Education Today*, 26(1), 23-30. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2005.06.003>
- İlbay, A. B., Yiğit, Y., & Özişli, Ö. (2016). Emeklilerin yaşam doyumu ve rehberlik ihtiyacı ilişkisi: Sakarya örneği. *İş'te Davranış Dergisi*, 1(1), 36-47. <https://doi.org/10.25203/idd.272231>
- Myers, J. E., & Schwiebert, V. L. (1996). *Competencies for gerontological counseling*. VA: ACA.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi*. Nobel Yayınları.
- Kaygusuz, C. & Kalkan, M. (2008). Yaşlılık danışmanlığı. K. Ersanlı & M. Kalkan (Ed.). *Psikolojik, sosyal ve bedensel açıdan yaşlılık içinde* (ss. 251-295). Ankara: Pegem.
- Kılıççı, Y. (1988). Yaşlılığın uyum sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, III, 41-45.
- Levina, I. D., Ukolova, L. I., Lavrentyeva, E. Y., Akhilgova, M. T., Zharikov, Y. S., Popova, O. V., ... & Malanov, I. A. (2019). Elderly people social and psychological adaptation to nursing home conditions. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 8(2.1), 257-265. doi: 10.30472/ijaep.v8i2.1.566
- Makris, U. E., Higashi, R.T., Marks, E. G., Fraenkel, L., Sale, J. E. M., Gill, T. M. & Reid, M. C. (2015). Ageism, negative attitudes, and competing co-morbidities-why older adults may not seek car effort restricting back pain: a qualitative study. *BMC Geriatrics*, 15(39), 2-7. <https://doi.org/10.1186/s12877-015-0042-z>
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*. New York: Sage.
- Mardoyan, J. L., & Weis, D. M. (1981). The efficacy of group counseling with older adults. *The Personel and Guidance Journal*, 11, 161– 163.
- Öz, F. (2004). Yaşamın son evresi: yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz Dergisi*, 10(2), 17–28. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000185
- Savi-Çakar, F. (2020). Yaşlılık dönemi ve uyum problemleri. F. Savi-Çakar (Ed.). *Yaşam dönemleri ve uyum sorunları içinde* (ss. 420-454). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Siviş, R. & Demir, A. (2004). Küresel yaşlanma ve Türkiye'de yaşlılarla psikolojik danışma ve rehberlik. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3, 43-48. <https://dergipark.org.tr/pub/tpdrd/issue/21441/229732>
- Soyuer, F., Ünalın, D., Güleser, N. & Elmalı, F. (2010). Sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı değişkenler ile ilişkisi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 20- 24. <https://dergipark.org.tr/pub/mersinsbd/issue/19524/207927>
- Stickle, F., & Onedera, J. D. (2006). Depression in older adults. *Adultspan Journal*, 5(1), 36–47. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.032408.153621>
- TUİK. (2023). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. Erişim: <https://data.tuik.gov.tr>
- Tümerdem, Y. (2006). Editöre Mektup. Gerçek Yaş. *Turkish Journal of Geriatrics*, 9(3): 195-196.

Ucun, Y., Mersin, S., & Öksüz, E. (2015). Gençlerin yaşlı bireylere karşı tutumu. *Journal Of International Social Research*, 8(37), 1143-1149. doi: 10.17719/jisr.20153710677

Yurdakul, B. (2004). *Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Problem Çözme Becerilerine, Bilişötesi Farkındalık ve Derse Yönelik Tutum Düzeylerine Etkisi ile Öğrenme Sürecine Katkıları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.